

УДК 811.161.2'243'26 (У77)

**УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА
В КИТАЙСЬКІЙ АУДИТОРІЇ:
АСПЕКТИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Наталія Цісар

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
підготовче відділення для іноземних громадян,
Центр міжнародної освіти,
вул. Пасічна, 62 В, Львів, Україна
тел.: 032 251 34 38*

*Шанхайський університет іноземних мов,
кафедра української мови та літератури,
550 Da Lian Road (W), Shanghai 200083, P.R. China
тел: 0086 21 353 72 616
ел. пошта: ntsisar@gmail.com*

Розглянуто проблеми міжкультурної комунікації в китайській аудиторії в немовному середовищі у трьох аспектах: когнітивному, культурному та лінгвістичному.

Ключові слова: українська мова як іноземна, міжкультурна комунікація; когнітивний, культурний та лінгвістичний аспекти.

„Якщо держава має кордони, то мова їх не має” [3: 166]. Розширення географії мови відбувається через збільшення кількості її носіїв незалежно від територіальної або національної належності, соціальних типів, а також форми засвоєння – рідна, друга чи іноземна мова. Кількість носіїв української мови збільшується із кожним роком існування незалежної України та розширення її міжнародних зв'язків, зокрема, стан стабільної співпраці між Україною та Китаєм зумовив виникнення носіїв української мови серед китайського населення. З точки зору наукових досліджень питання міжкультурної комунікації між цими двома народами – представниками різних культурних регіонів: західного та східного – потребує різностороннього вивчення через недовгу історію існування такого явища й початок формування цієї традиції. Єдиним джерелом підготовки українців Китаю є Шанхайський університет іноземних мов, у якому 2007 року було відкрито кафедру української мови та літератури. Навчання української мови як іноземної навіть у немовному середовищі є вихованням нових носіїв цієї мови. З часів романтизму усталася думка про нероздільність мови та культури, відтак вивчення іноземної мови – це і формування особистості певного культурного регіону.

Студіювання іноземної мови, безумовно, має міжкультурний характер. Коли ми вчимо іноземної мови, то відкриваємо студентам інший культурний простір, відмінний від їхнього. Фактично, викладач іноземної мови одночасно є й викладачем основ міжкультурної комунікації, а за умов викладання у нерідномовному середовищі й учасником міжкультурної комунікації.

Викладаючи іноземну мову в немовному середовищі, викладач повинен мати бажання та здібності швидко адаптуватися до іншого культурного простору, вміти об'єктивно оцінити іншу культуру, зрозуміти культурний контекст й побачити власний

іншими очима, представляти власну культуру крізь призму основних принципів іноземного культурного середовища. Міжкультурний досвід часто спричинює зміни у ставленні до власної та чужої культур, переоцінку цінностей, поглядів, самоідентифікації.

Ліес Серку серед вимог до знань викладача іноземної мови називає: 1) знання культурної специфіки та загальні знання з культурології; 2) знання себе та інших; 3) вміння взаємодіяти: індивідуально та в колективі; 4) розуміння шляхів впливу культури на мову та комунікацію. Серед умінь автор виділяє такі: 1) інтерпретувати та аналізувати; 2) здатність до відкриттів та взаємодії; 3) сприймати нову інформацію, оперувати нею реально в комунікативній ситуації або взаємодії; 4) застосовувати метакогнітивні стратегії у процесі власного навчання [5: 3].

Ці знання та вміння викладача іноземної мови необхідні, щоб допомогти студентам порівняти власну культуру з культурою мовного регіону, увійти в культурне середовище, мову якого вони вивчають, якомога максимально, зрозуміти світогляд носіїв мови, яку пізнають, а також модифікувати та пристосувати навчальні матеріали, щоб не виникало культурних непорозумінь чи непередбачуваних дискусій. Значно сприяють вивченню та розумінню іншої культури заняття не тільки з мови, а й з літератури та історії [4: 39].

Окрім компетентності викладача, на навчання впливають різні чинники: властивості нервової системи, особливості мисленнєвої діяльності та інтелекту, рівень загальної підготовки студентів, їхній попередній досвід, світогляд, ставлення до культурного регіону, мову якого вивчають, релігійні погляди тощо. Якщо на ці чинники можна впливати, то на деякі практично неможливо, наприклад, національно-психологічні особливості студентів, зумовлені звичаями та традиціями, культурою та побутом їхньої країни. У такій ситуації знання викладача культурних особливостей регіону, де він викладає, й розуміння їх, вміння аналізувати та пристосовувати до навчальних матеріалів сприяють створенню позитивної атмосфери в аудиторії та швидшому засвоєнню навчального матеріалу.

В основі системи освіти Китаю лежить давня конфуціанська система, яка базується на авторитарності, ієрархії, запам'ятовуванні цитат із праць давніх філософів та вчених. Традиційно будь-які емоційні виявлення були забороненими, тому в китайській аудиторії цінують здатність до навчання без висловлювання почуттів та переживань. Емоції та навчання в китайській аудиторії – речі несумісні, що спричинює парадоксальну ситуацію, адже на сьогодні доведено, що емоції: 1) впливають на позитивне фізичне самопочуття; 2) постачають у мозок хімічні речовини; 3) впливають на вивчення та пам'ять [2: 19].

Традиційно китайські уроки з іноземної мови орієнтовані на виконання лексико-граматичних вправ, читання та переклад, тому комунікативно-орієнтовані уроки в китайській аудиторії сприймаються як щось зовсім нове та на початках незрозуміле для них. Формулювання власної думки чи власного висловлювання іноземною мовою без заучування мовних кліше вимагає від них багато зусиль.

Процес навчання у давній китайській традиції був певним чином особливим ритуалом, центральне місце у якому посідав викладач. Тому в сучасному Китаї цінують такі якості викладача, як працьовитість, доброта, дисциплінованість, делікатність у висловлюваннях та дипломатичність у критичних зауваженнях, вимогливість, особиста зразковість. Тонус уроку загалом має бути позитивним, без надмірного підвищення голосу чи перепадів інтонації.

Досвід викладання в китайській аудиторії засвідчив, що основні проблеми, пов'язані з міжкультурною комунікацією, можна проаналізувати у трьох аспектах: когнітивному, культурологічному та лінгвістичному. При цьому зазначимо, що їх поділено умовно, адже кожен із них зумовлює один одного і впливає один на одного.

Когнітивний аспект.

Щоб зрозуміти, як проходить процес навчання в кожній особистості, треба розпочати із розуміння того, як працює її мозок. Щоб покращити міжкультурну комунікацію, варто знати, чим вирізняється мислення певної нації.

Основною причиною різниці в навчанні китайських студентів є цілком відмінна структура мислення, сформована з раннього дитинства, через заучування китайського ієрогліфічного письма, що зумовлює найбільший розвиток візуальної пам'яті. Відомо, що спосіб мислення носіїв ієрогліфічних мов відрізняється від носіїв мови з алфавітним письмом.

Мозково-орієнтоване навчання – це природний, мотиваційний та позитивний спосіб оптимізувати навчання та викладання [2: 1]. Доведено, що в китайців більш розвинута права півкуля мозку, яка відповідає за інтонаційне сприйняття мови, а також через візуальне сприйняття ієрогліфічного письма та його відображення на письмі. Права півкуля краще працює із сприйняттям візуальних деталей та образів, графічних зображень, просторової інформації [2: 7], у той час як ліва півкуля мозку має справу із логічними структурами. У носіїв алфавітних мов більш розвинута ліва півкуля, оскільки процес сприйняття слів та речень відбувається поступово. Оброблення інформації у китайців відбувається миттєво, через це процес читання найшвидший у світі [1: 115].

Головне питання, яке варто ставити перед собою викладачеві іноземної мови: не як я можу найкраще навчити, а як студенти можуть найкраще вивчати іноземну мову та, за посередництвом мови, культуру відповідно до структури їхнього мозку та особливостей їхнього менталітету. Через відмінності у процесах мислення найважче навчити китайців мислити по-українськи засобами української мови.

Культурний аспект.

Культурний контекст сприяє швидкому засвоєнню культури певного регіону. Ми вивчаємо набагато швидше, коли наш мозок конструює зв'язки між попереднім досвідом та новим, уже звичним для нас, життям. Завданням викладача є якомога краще зрозуміти культурне середовище групи, в якій він викладає, й відобразити максимально культуру мовного регіону, яку він представляє.

Китай із понад п'ятитисячною історією існування характеризується багатими традиціями та звичаями й причетністю носіїв цієї культури до них.

Передусім китайська культура відзначається інтроспективністю: усе переживають у собі, посилена увага до власного мікросвіту. Давня китайська мудрість є тому підтвердженням: „перша пташка, що заспіває, загине”. Міміка та жестикуляція практично відсутні, що є суттєвою різницею від західної традиції, через це оцінити емоційний стан студентів створює найбільше труднощів. У китайському суспільстві не прийнято висловлювати думки прямо, особливо показувати незадоволення чимось, варто це робити завуальовано, лише вміло натякаючи.

На думку Лінь І, для китайців більш характерний колективізм, ніж тяжіння до індивідуальності. У них дуже розвинуте почуття колективної відповідальності. Звідси близькі стосунки у сім'ї, трудовому колективі, соціальній групі тощо, поцінування колективної праці та особистої скромності [6: 33]. Особливо почуття групової

відповідальності посилюється й закріплюється у китайській традиції після культурної революції XX ст.

Під впливом конфуціанства в китайському суспільстві ієрархія є пріоритетом у різних соціальних структурах: у професійній сфері – це строге дотримання правил етикету із вищими посадовцями, громадянами, причетними до влади та багатства; у родинних та дружніх зв'язках, громадських місцях – це жертвність дітей стосовно батьків та особливі почесні й повага до старшого покоління.

Щодо гендерних особливостей, то, безумовно, значно переважає маскуліність, особливо у важливих суспільних та владних структурах, що зумовлено довгою історичною традицією: бажання батьків народити сина, особливі почесні для синів і т. д. Навіть кількісно сьогодні в Китаї переважає чоловіче населення над жіночим. Китайське суспільство загалом патріархальне, проте сучасні тенденції засвідчують, що все більше і більше жіночого населення становить конкуренцію чоловічому.

Історично культура Піднебесної сформована на базі ієрогліфічної структури мови, таким чином є ієрогліфічно-центристською. Чимало існує забобонів, пов'язаних із негативними елементами ієрогліфів. Наприклад, не можна дарувати годинник або парасольку, оскільки годинник „zhōng” звучить так само, як „кінець, фініш”, а парасолька „sǎn” як „розлучатися” [1: 118].

Лінгвістичний аспект.

Китайська та українська мови – це мови різних мовних сімей: китайська належить до сино-тибетської, а українська – до індоєвропейської. Типологічно ці мови відрізняються практично на всіх мовних рівнях, починаючи від письма до принципів новотворів. Часто важко будувати логічні паралелі між мовами у поясненні нового матеріалу. Наприклад, у китайській мові відсутня відмінкова парадигма, часові форми дієслів, поняття граматичного роду тощо, натомість для китайської мови важливий сталий порядок слів у реченні, а також система мовних тонів відмінна від правил наголошування української мови.

Делікатність у висловлюваннях, що бере початок із давнього Китаю, сприяє ефемістичному мовленню. Наприклад, китайці не вживають прислівника *погано*, а використовують заперечну частку 好不好 „hǎo bù hǎo” – дослівний переклад „добре не добре?”.

Номінативні процеси характеризуються принципами, пов'язаними з ієрогліфічною структурою мови, і базуються часто на метафорі. Їхні імена надзвичайно образні та символічні. Наприклад, імена дівчат: 飘飘 „piāo piāo” означає дослівно „плавати в повітрі”, хоча відповідник українською мовою мав би звучати „літати в хмарах”; 夏菁 „xià jīng” – „літня квітка”; 益丹 „yì dān” – „корисні ліки” або омонім „корисна квітка лотосу”; 梦 „mèng” – „сон, мрія”; 佳辰 „jiā chén” – „прекрасна зірка” тощо. Система прізвищ у китайській традиції повторювана, у них є певний набір прізвищ, у той час як у західній традиції прізвища різні, а власні імена часто повторювані. Назви вулиць мають поетичне звучання й символізують естетичність номінації: вулиця солодкого кохання 甜爱 „tián ài”; вулиця центральної гори 中山 „zhōng shān”.

Родинні зв'язки мають велике значення в китайській культурі ще з часів конфуціанства, відтак мова відображає важливість кожного члена родини окремою назвою: 姐姐 „jiějie” – старша сестра, 妹妹 „mèimei” – молодша сестра, 哥哥 „gēge” – старший брат, 弟弟 „dìdì” – молодший брат, 奶奶 „nǎinai” – бабуся з родини батька, 爷爷 „yéye” – дідусь з родини батька, 外公 „wàigōng” – дідусь з родини матері, 外婆

„wàiró” – бабуся з родини матері тощо. Ієрогліфи на позначення семи ‘з родини матері’ мають спільний елемент – іноземний, оскільки одружитися з китайським чоловіком означає одружитися з його родиною.

Сучасні реалії життя відображають новотвори в китайській мові, які часто є складеними найменуваннями, що позначають те чи те явище в китайській культурі та виражають одне поняття, й відрізняються від неологізмів в українській мові. Наприклад, для укладання шлюбних зв’язків ідеальним чоловіком може бути 高富帅 „gāo fú shuài” – високий, багатий, привабливий, а ідеальною дружиною – 白富美 „bái fú měi” – білошкіра, багата, красуня.

Буквальний переклад із китайської українською і навпаки неможливий через зовсім різні принципи побудови висловлювань, наприклад: 你是哪国人? „Nǐ shì nǎ guó rén?” – Звідки ти приїхав? – дослівно „Ти якої країни людина?”; 你身体有没有问题? „Nǐ shēntǐ yǒu méi yǒu wèntí?” – Що вас турбує? – дослівно „Ваше тіло має чи не має питань?”.

Отже, входження в інше культурне середовище з метою поширення власної культури вимагає від викладача іноземної мови знань міжкультурної комунікації. Поєднання когнітивного, культурологічного та лінгвістичного аспектів міжкультурної комунікації сприяє ґрунтовному вивченню цього питання та розвитку компетентності викладача іноземної мови, його швидкій адаптації до нового культурного та мовного простору, уникненню культурних непорозумінь та швидшому засвоєнню знань студентами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рубец М. В. Влияние китайского языка на мышление и культуру его носителей / М. В. Рубец // История философии. – М. : ИФРАН, 2009. – № 14 – С. 111–122.
2. Politano C. Brain-Based Learning with Class / Collin Politano, Joy Paquin. – Portage and Main Press (Peguis Publishers) – Winnipeg, Canada, 2000. – 154 p.
3. Risager K. Language and Culture Pedagogy. From National to a Transnational Paradigm / Karen Risager. – Multilingual Matters LTD, Clevedon-Buffalo-Toronto, 2005. – 266 p.
4. Ryan Ph. Familiarity and Contacts with Foreign Cultures / Phyllis Ryan, Lies Sercu // Foreign Language Teachers and Intercultural Competence, 2005. Great Britain. Cromwell Press Ltd., 2005. – P. 39–49.
5. Sercu L. Teaching Foreign Languages in an Intercultural World / Lies Sercu // Foreign Language Teachers and Intercultural Competence. Great Britain. Cromwell Press Ltd., 2005. – P. 1–19.
6. Yi Lin. Chinese International Student’s Intercultural Communication Competence and Intercultural Communication Apprehension in the USA. East Tennessee State University. 2012. / Lin Yi // Electronic Theses and Dissertation. <http://ds.etsu.edu/etd/1516>

*Стаття надійшла до редакції 05.02.2014
доопрацьована 10.02.2014
прийнята до друку 12.02.2014*

UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN CHINESE CLASS: ASPECTS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Nataliya Tsisar

*Ivan Franko Lviv National University,
Institute of Continuing Education and Pre-university preparation,
Center for International Education,
Preparatory Department for foreign citizens,
16 Sichovi Striltsi Str., 79000 Lviv, Ukraine
phone: 032 271 25 07*

*Shanghai University of Foreign Languages,
Chair of Ukrainian language and literature,
550 Da Lian Road (W), Shanghai 200083, P.R. China
phone: 0086 21 353 72 616
e-mail: ntsisar@gmail.com*

The paper deals with the problems of intercultural communication in Chinese class in a non-language environment through the following aspects: cognitive, cultural, and linguistic.

Key words: Ukrainian as a foreign language, intercultural communication; cognitive, cultural, and linguistic aspects.

УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК КАК ИНОСТРАННЫЙ В КИТАЙСКОЙ АУДИТОРИИ: АСПЕКТЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Наталья Цисар

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
подготовительное отделение для иностранных граждан,
Центр международного образования,
ул. Пасична, 62 В, Львов, Украина
тел.: 032 251 34 38*

*Шанхайский университет иностранных языков,
кафедра украинского языка и литературы,
550 Da Lian Road (W), Shanghai 200083, P.R. China
тел.: 0086 21 353 72 616
эл. почта: ntsisar@gmail.com*

Рассмотрены проблемы межкультурной коммуникации в китайской аудитории в неязыковой среде в таких аспектах: когнитивном, культурном и лингвистическом.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, межкультурная коммуникация; когнитивный, культурный и лингвистический аспекты.